

Valutaregleringen — ett medel att försvåra import och export när de som bäst behövs

Valutaregleringen skall inte förhindra löpande transaktioner i samband med utrikeshandel. Bestämmelserna om förbud mot räntebetalningen på konton i utländsk valuta i svenska banker och förbudet mot sk kvittningsaffärer skapar dock stora problem för i synnerhet små och medelstora företags export, hävdar författarna.

AB SMÅ är en mindre svensk verkstadsindustri som köper komponenter i Holland och Tyskland och exporterar sina produkter till bla dessa länder. Företaget verkar i en bransch där alla betalningar sker i dollar. Så när AB SMÅ köper varor skickas dollar från Sverige till Holland och Tyskland. Och när AB SMÅ säljer varor skickas dollar motsatta vägen.

AB SMÅ har ännu ej fått fram tillräckliga resurser för att etablera sig utomlands utan alla betalningar måste gå direkt till leverantörer och måste komma direkt från kunder. Så när AB SMÅ får in dollar från Holland och Tyskland kan man använda dem på två sätt:

a) man sätter in dem på ett "dollar-konto" i en svensk bank till dess att man behöver dollar för betalningar från Sverige. Detta kallas för placering på *valutakonto*.

b) man växlar in dem till svenska kronor och använder dem sedan i den svenska rorelsen. När man senare skall betala för holländska reservdelar växlar man tillbaka till dollar igen.

För den som är oinvid i överföringar av pengar mellan olika länder ter sig detta som ett mysterium. Varför växlar man dollar till svenska kronor för att några veckor senare växla tillbaka kronor till dollar? Alla måste väl förstå att företaget förlorar pengar på detta? Och varför skickar man överhuvud taget dollar från Holland till Sverige, när man någon tid senare måste skicka tillbaka liknande belopp?

Men det som är ett mysterium för en oinvid är en realitet för företagen. Dagens svenska finanschefer tvingas dagligen till överföringar fram och tillbaka mellan olika länder och till växlingar fram och tillbaka mellan olika valutor. Boven i dramat kom fram när andra världskriget startade. I motsats till alla

GÖRAN BERGENDAHL är professor i företagsekonomi vid Göteborgs universitet. Hans forskning har varit inriktad på två huvudområden, dels internationell finansiering, dels kalkyler för offentliga investeringar, t ex i kärnkraft. EVA NISSER-BIEL är civilekonom vid PK-bankens utlandsavdelning i Göteborg.

andra ransoneringar togs han inte bort när kriget tog slut. Namnet är *valutaregleringen*.

Valutaregleringen kan tyckas ha en stor fördel. Den skapar sysselsättning. För företagen. För bankerna. Men framför allt för riksbanken.

Men vad är då valutaregleringen?

Varje betalning av utländska affärer, varje upplåning i utländska valutor, varje litet inköp av resevalutor, varje införsel av guld från utlandet lyder under den svenska valutaregleringen. Principen är att allt är förbjudet med vissa undantag.

De flesta länder införde valutakontroll under andra världskriget. Men i få länder har den varit så omfattande, så byråkratisk och så långvarig som i Sverige.

Valutaregleringen består egentligen av fyra delar¹

- a) valutalagen
- b) valutaförordningen
- c) bankoglementet (§ 13)
- d) riksbankens föreskrifter om tillämpningen av valutaförordningen.

Huvuddraget i valutaregleringen är alltså ett allmänt förbud mot att, utan riksbankens tillstånd, mottaga eller genomföra betalningar med utlandet. Men det finns två viktiga undantag:

a) *löpande betalningar*, dvs framst varulikvider och därmed sammanhängande betalningar

b) *normala leverantörskrediter*, dvs krediter i anslutning till löpande betalningar.

Dessa undantag omfattar ca 80 procent av Sveriges totala utlandstransaktioner. För de löpande betalningarna gäller då att de tas hem via svensk valutabank samt att betalningsvillkoren är normala.

Riksbanken har således underlättat för företagen att låna i utlandet tex för export- och importfinansiering på upp till

sex månader. För denna upplåning behöver företagen inte söka tillstånd. Men kontroll och administrativt arbete har inte minskat. Bankerna måste kontrollera att finansieringen går rätt till och måste rapportera all upplåning till riksbanken. Detta sker samtidigt som bankernas redan höga personalkostnader gör det allt svårare att öka personalens arbetsborda.

De företag som tvingas ge langre krediter än vad som anses normalt faller således utanför riksbankens "generösa" undantag på sex månader. Har företagen stor volym i sina utlandsbetalningar kan dessa onormala betalningarna kompenseras av de övriga. Värre är det för företag med små flöden.

Ett annat område där riksbanken visat en "generösare" sida är den sk terminshandeln, dvs affärer där bankerna i förväg skriver kontrakt på kursen i en kommande valutaväxling. För de löpande betalningarna har tidsbegränsningen för terminsaffärens längd slopats men till vems fromma? Fortfarande måste terminsaffären gå ut på den bakomliggande affärens förfallodag och riksbanken kräver att valutabankerna noga skall pröva att en skentransaktion inte föreligger. Varför denna stora omsorg? Är det det "fula" ordet spekulation man räds? Är det spekulation att vilja bryta ett terminskontrakt eller att låta det förfalla före betalningsdagen då en instabil valutamarknad plötsligt kan göra en hittillsvarande lönsam affär olönsam? Tvärtom borde en låt-gå-attityd i dessa sammanhang betecknas som spekulation! Låt de företag som vill och har resurser att arbeta effektivt på denna marknad göra det!

Valutaregleringen drabbar företagen synnerligen hårt genom att valutakontona hålls *räntelösa* och genom att *kvittning* är förbjuden. Dessa begrepp diskuteras i detalj nedan. Men även här råder vissa undantag.

¹ Se tex riksbanken [1978].

Rederier eller försäkringsbolag får in-
neha räntebärande valutakonto. Dessut-
om finns det andra företag som får ränta
på valutakonto, företag som har ansökt
om det och uppenbarligen haft välgrun-
dade motiv. Varför inte offentliggöra
dessa motiv och därmed ge alla lika vill-
kor.

Kvittning får ske mellan "valutainlän-
ning" som är bokföringsskyldig och "va-
lutaexport", genom avräkning i kon-
tokurrantförhållande, för betalningar
mellan dessa parter. Ett utlandsägt
svenskt företag får efter tillstånd kvitta
betalningar från utländska företag inom
samma koncern om fordringar och
skulder härrör från löpande betalningar
av varor eller tjänster. Denna möjlighet
finns också för försäkringsbolag.

Ytterligare ett problem är förbudet
mot *utländska uppsamlingskonton*, dvs
konton i utländska banker från vilka fo-
retagen skulle kunna göra regelbundna
och koncentrerade överföringar till Sve-
rige. Tillstånd till uppsamlingskonto kan
visserligen erhållas men begränsningar-
na är kraftiga. Företagen kan minska
sina transfereringskostnader men det to-
tala flödet blir lika stort.

Låt oss ta upp två av dessa problem,
namligen räntelösa valutakonton och
kvittningsmöjligheterna.²

Räntelösa valutakonton — ett sätt att försämra konkurrensförmågan för svenska företag

AB STÖRRE är ett handelsföretag som
importerar och exporterar papper. Före-
taget köper pappersvaror huvudsakligen
från Skandinavien men också från konti-
nenten. De valutor man betalar i är
svenska och norska kronor, amerikans-
ka dollar samt franska och belgiska

francs. Merparten av inköpen sker emel-
lertid i dollar.

AB STÖRRE säljer den största delen
av sina varor i Latinamerika. All export
betalas i dollar och ofta med kredittider
på 60–180 dagar.

AB STÖRRE är alltså mycket dollar-
beroende. Man får in dollar från Latin-
amerika och skall använda dem för att
betala i Skandinavien. Krediterna till kö-
parna betyder också att man ofta tvingas
ta upp kortfristiga lån i dollar. Men fluk-
tuationerna mellan köp och försäljning
medför också att man ibland får tillfälliga
överskott på dollar. Dessa belopp pla-
ceras då på ett dollarkonto (dvs ett valu-
takonto som löper i dollar).

I en värld utan valutareglering skulle
AB STORRE ha fått ranta på det dollar-
konto man har i en svensk bank, vilket
valutaregleringar förbjuder idag. Banken
kan nämligen förränta dessa dollar. I en
sådan värld skulle AB STÖRRE stimule-
ra sina kunder till snabbare betalningar
än de angivna tiderna på 60–180 dagar.
Mer dollar skulle ha funnits i det svenska
banksystemet och företaget skulle på så
sätt ha lämnat sitt bidrag till en minskad
utlandsskuld. Många bäckar små. . .

Men det är inte bara svensk ekonomi
som skulle bli bättre av att utländska
valutor förräntas. Räntorna skulle skapa
möjligheter till att såväl AB STÖRRE
som andra företag skulle kunna ge bättre
betalningsvillkor på utlandsmarknaderna
och därigenom havda en svensk konkur-
renskraft. Resultatet bör bli en ökad ex-
port, något som ju inte är oävet i dagens
ekonomi.

Förbudet mot kvittning — ett sätt att fördyra utlandsaffärerna för svenska företag

AB HANDEL är ett svenskt företag vars
export framför allt gäller skogsprodukter
och vars import omfattar textilvaror
m m. Importen sker huvudsakligen från

² För en mer omfattande analys av problemen med
utlandsbetalningar se t ex Bergendahl & Liff [1979]
och Nisser-Biel [1980].

Kina, Hong-Kong, Japan och Taiwan. Man betalar i amerikanska dollar, yen och Hong-Kong-dollar. Exporten riktar sig framför allt mot Östeuropa, Fjärran Östern och Sydamerika. Kunderna betalar då med amerikanska dollar.

AB HANDEL får inte kvitta betalningar som går ut och in från Sverige. Varje affär måste följas av en separat betalning via ett antal banker. Betalningarna tar tid och blir dyrbara. Allt för att möta upp till den svenska valutaregleringen.

AB HANDEL säljer papper till Kina. Den kinesiska kunden skickar dollar till Sverige. Transaktionen tar någon vecka och håller i och för sig bankerna sysselsatta.

AB HANDEL köper textilvaror från Kina och skickar därför dollar tillbaka till Kina. Även denna transaktion tar någon vecka och skapar sysselsättning åt svenska och utländska banker.

Om AB HANDEL själv fick bestämma så skulle man antingen ha ett räntebärande valutakonto hos en svensk valutabank eller ett konto i en kinesisk bank – eller bådadera. Försäljning av papper skulle kvittas mot köp av textilier. Företaget skulle därmed spara tusentals kronor. De som blir förlorare av dessa kronor blir då bankerna.

Valuta för pengarna

AB STÖRRE och AB HANDEL är bara två av många svenska företag som hårt drabbas av att en kristidsreglering tillåts styra svensk ekonomi på 80-talet. Även bankerna lider hårt under valutaregleringen. Visserligen får bankerna de räntor som företagen förlorar. Men samtidigt måste bankerna ägna stor kraft åt att verka som valutapolis åt riksbanken, en insats som kräver sina resurser. Valutaregleringen är egentligen en självförvälad kostnadsstegring. I en tid när vi så väl behöver stimulera våra exportföretag så belägger vi dem i stället med byråkra-

tiska bördor och försvårar för dem att konkurrera på världsmarknaden.

Men, säger någon, de företag som hårt drabbas av förbud mot räntor på valutakonton, av förbud mot kvittning och av förbud mot utländska uppsamlingskonton, sådana företag kan söka dispens från dessa regler. Visst ligger det någon sanning i detta. Det finns några företag som via riksbanken lyckats tillskansa sig räntebärande valutakonton. Det finns också de som fått tillstånd att kvitta fordringar och skulder i utländsk valuta. Och slutligen har vi dem som fått rätt att inneha utländska uppsamlingskonton.

Men är det på detta sätt vi skall underlätta för svenska företag att hävda sig i utländsk konkurrens? Är våra (säkert mycket duktiga) representanter från riksbanken de som skall bestämma över vilka företag som skall föra Sveriges fana på utländska marknader?

Vi tror inte det! Vi tror att kristidsregleringar hör kristider till. Vi tror att man måste underlätta svenska företags utländska engagemang.

Vi tror dock inte att Sveriges Riksdag vågar ta steget och slopa hela valutaregleringen. Men vi tror att räntor på valutakonton, tillstånd till kvittning och friare möjligheter till utländska uppsamlingskonton är de injektioner svensk företagssamhet i dag behöver för att i en tid av katastrofal upplåning utomlands förbättra våra utländska affärer.

Referenser

- Bergendahl, G. och Liff, R., [1979], "Utlandsbetalningar och utlandsupplåning: stora problem för små företag", FE-rapport nr 142, företagsekonomiska institutionen, Goteborgs universitet
- Nisser-Biel, E., [1980], "Internationella betalningstransaktioner för små och medelstora företag", FE-rapport nr 150, företagsekonomiska institutionen, Goteborgs universitet
- Riksbanken, [1978], *Riksbankens författningssamling*, Foreskrifter om tillämpningen av valutaförordningen, RBFS, 1978: 3, B 8